STASHAHADA YA UALIMU
ELIMU YA MSINGI

NUKUU ZA FALSAFA NA MAADILI YA UALIMU

UHUSIANO KATI YA FALSAFA NA ELIMU

Umahiri Mkuu 1.0: Kumudu Falsafa na Maadili ya Ualimu
Umahiri Mahususi 1.1: Kuchambua Falsafa na Misingi ya Elimu

Mwongozo wa kujisomea
Maelezo ya kina • Ufafanuzi wa hoja • Mifano ya darasani Tanzania

Imeandaliwa kwa kuzingatia Sura ya Kwanza ya kitabu cha TIE: *Falsafa ya Elimu na Maadili ya Ualimu* na shughuli za ujifunzaji za Umahiri Mahususi 1.1.

JINSI YA KUTUMIA NUKUU HIZI

Nukuu hizi zinajadili mada moja mahsusi: **Uhusiano kati ya falsafa na elimu**. Zinaeleza namna falsafa inavyotoa misingi na mitazamo inayoongoza malengo, mtaala, nadharia na mbinu za ufundishaji; namna elimu inavyotekeleza na kujaribu mawazo hayo katika mazingira halisi; na namna vyote vinavyochangia mabadiliko ya jamii.

Wigo wa mada: Maelezo yanajikita katika uhusiano wa falsafa na elimu kama ulivyoelezwa kwenye kitabu cha TIE. Mifano ya darasani imeongezwa ili kurahisisha uelewa; haimaanishi kuwa mifano hiyo ni nukuu za moja kwa moja kutoka TIE.

1. UTANGULIZI

Falsafa na elimu ni nyanja mbili zinazohusiana kwa karibu. Falsafa hujishughulisha na kutafakari na kuchunguza maswali ya msingi kuhusu maarifa, ukweli, uhalisia, maadili na namna binadamu anavyopaswa kuishi. Elimu nayo ni mchakato wa kukuza maarifa, ujuzi, tabia na uwezo wa mtu. Kwa kuwa elimu hufanyika kwa kuzingatia imani na mitazamo fulani kuhusu binadamu, maarifa na jamii, haiwezi kutenganishwa na falsafa.

Falsafa hutoa misingi ya kinadharia na mwelekeo wa kile kinachopaswa kufundishwa na sababu za kukifundisha. Elimu hutafsiri na kutekeleza misingi hiyo kupitia malengo, mtaala, ufundishaji, malezi na tathmini. Kwa upande mwingine, matokeo ya elimu yanaweza kuonesha kama mawazo na misingi ya kifalsafa yanafaa katika mazingira halisi.

2. MAANA YA UHUSIANO KATI YA FALSAFA NA ELIMU

Uhusiano kati ya falsafa na elimu ni mwingiliano na kutegemeana kwa mawazo ya kifalsafa na shughuli za kielimu, ambapo falsafa hutoa misingi, mitazamo na mwelekeo wa elimu, huku elimu ikitekeleza, kujaribu na kutoa uzoefu unaoweza kutathmini au kuboresha mawazo hayo.

Kwa ufupi, falsafa husaidia kujibu maswali ya msingi kama: Kwa nini tufundishe? Maarifa gani yana thamani? Mwanafunzi ana nafasi gani? Elimu imjenge mtu wa aina gani? Elimu hujibu maswali hayo kwa kuyageuza kuwa malengo, maudhui, mbinu za kufundishia na taratibu za tathmini.

3. NAMNA FALSAFA NA ELIMU VINAVYOHUSIANA

3.1 Falsafa hutoa misingi na mwelekeo wa elimu

Falsafa hutoa imani na mitazamo inayoongoza namna elimu inavyopangwa na kutolewa. Jamii inapokuwa na mtazamo kuhusu sifa za mtu mwema, raia bora au mwanajamii anayewajibika, mtazamo huo huathiri malengo yanayowekwa katika elimu. Hivyo, malengo ya elimu hayaibuki bila misingi; huakisi mawazo kuhusu mtu na jamii inayotakiwa kujengwa.

Mfano: Ikiwa jamii inathamini uwajibikaji na ushirikiano, shule inaweza kuweka malengo ya kukuza wanafunzi wanaoshirikiana, kuheshimu wengine na kushiriki katika kutatua changamoto za jamii.

3.2 Falsafa huathiri uchaguzi wa mtaala na maudhui

Mtaala hujumuisha maarifa, stadi, maadili na uzoefu unaokusudiwa kujengwa kwa wanafunzi. Falsafa huathiri uchaguzi wa maudhui kwa kuonesha ni maarifa gani yanayoonekana kuwa na thamani na kwa nini yafundishwe. Thamani inayowekwa kwenye sayansi, lugha, sanaa, kazi na uraia inaweza kuathiri uzito na nafasi ya maeneo hayo katika mtaala.

Mfano: Mtaala unaothamini matumizi ya maarifa katika maisha unaweza kujumuisha shughuli za kilimo, afya, mazingira na stadi za kazi ili mwanafunzi aunganishe anachojifunza na mahitaji ya jamii.

3.3 Falsafa huathiri nadharia na mbinu za ufundishaji na ujifunzaji

Imani kuhusu namna maarifa yanavyopatikana huathiri mbinu anazochagua mwalimu. Tawi la epistemolojia huchunguza asili, vyanzo na namna ya kupata maarifa. Ikiwa mwalimu anaamini maarifa hujengwa kupitia uzoefu, anaweza kusisitiza uchunguzi, majaribio na shughuli za vitendo. Ikiwa anasisitiza maarifa yanayopatikana kupitia milango ya fahamu, anaweza kutumia kuona, kusikia, kugusa, kunusa na kuonja katika kujifunza inapofaa.

Mfano: Katika somo la sayansi kuhusu hali ya maji, mwalimu anaweza kuwaongoza wanafunzi kuchunguza maji, kuyapasha moto kwa usalama na kuona mvuke au kutazama matone yanavyotokea. Uzoefu huo unasaidia kujenga maarifa kupitia uchunguzi wa moja kwa moja.

3.4 Falsafa kuhusu asili ya binadamu huathiri namna elimu inavyotolewa

Metafizikia huchunguza masuala ya uhalisia na uwepo, yakiwemo maswali kuhusu asili ya binadamu. Mitazamo kuhusu uwezo wa binadamu, akili na namna mtu anavyokua huathiri matarajio ya elimu na namna ya kumsaidia mwanafunzi. Imani kuhusu uwezo wa kufikiri wa mwanafunzi inaweza kuelekeza mwalimu kuchagua shughuli zinazokuza uwezo huo au kupanga msaada unaolingana na mahitaji ya mwanafunzi.

Mfano: Mwalimu anapotambua kuwa wanafunzi wana uwezo na kasi tofauti za kujifunza, anaweza kutumia maswali ya viwango mbalimbali, kazi za ziada kwa wanaohitaji changamoto na msaada wa hatua kwa hatua kwa wanaohitaji mwongozo zaidi.

3.5 Mitazamo ya kifalsafa hutoa njia tofauti za kujifunza

Madarasa au mitazamo ya falsafa hutoa msisitizo tofauti kuhusu elimu. Kwa mfano, **Upragmatiki (Pragmatism)** husisitiza kujifunza kwa vitendo na kupitia uzoefu. **Udhanaishi (Existentialism)** huzingatia uhuru wa mtu binafsi, uchaguzi na wajibu wake katika kujifunza. Mitazamo hii huonesha kuwa namna elimu inavyotolewa inaweza kutofautiana kulingana na msingi wa kifalsafa unaoongoza.

Mfano: Mwalimu anayetumia mtazamo wa kiutendaji anaweza kupanga mradi wa wanafunzi wa kutatua tatizo la taka shuleni. Mwalimu anayezingatia uhuru na uchaguzi anaweza kuwapa wanafunzi nafasi ya kuchagua mada ndogo ya mradi kulingana na maslahi yao, huku wakitimiza malengo ya somo.

3.6 Falsafa huchochea tathmini na maboresho ya mifumo ya elimu

Falsafa hutoa changamoto kwa mifumo ya elimu kwa kuhimiza kutafakari na kutathmini upya sera, malengo, maudhui na mbinu zilizopo. Jamii inapobadilika, mahitaji na changamoto zake hubadilika pia. Tafakuri ya kifalsafa husaidia kuuliza kama mfumo wa elimu bado unakidhi mahitaji ya wanafunzi na jamii, na kupendekeza maboresho yanayozingatia viwango vya kimaadili na kijamii.

Mfano: Mabadiliko ya teknolojia yanaweza kuifanya jamii itathmini upya nafasi ya stadi za TEHAMA katika elimu, namna ya kutumia teknolojia kwa usalama na jinsi ya kuhakikisha wanafunzi wa maeneo tofauti wanapata fursa zinazolingana.

3.7 Elimu hutekeleza na kujaribu mawazo ya falsafa katika uhalisia

Uhusiano si wa upande mmoja. Ingawa falsafa hutoa mwelekeo, elimu ndiyo inayoweka mawazo hayo katika vitendo kupitia darasani, shule na taasisi. Utekelezaji unaweza kuonesha kama wazo fulani linafaa, lina changamoto gani na linahitaji kuboreshwa vipi. Kwa hiyo, uzoefu wa ufundishaji na ujifunzaji unaweza kutoa maswali mapya ya kifalsafa na kuchochea marekebisho ya misimamo.

Mfano: Falsafa inaweza kusisitiza ushiriki wa mwanafunzi katika kujifunza. Mwalimu anapotekeleza majadiliano na kazi za vikundi, anaweza kubaini changamoto kama idadi kubwa ya wanafunzi au vifaa vichache. Uzoefu huo husaidia kutafakari namna ya kutekeleza ushiriki kwa ufanisi katika mazingira husika.

3.8 Falsafa na elimu huathiri jamii

Falsafa huathiri mawazo, imani na maadili yanayoongoza elimu; elimu nayo hueneza maarifa na maadili au kuchochea mabadiliko ya mitazamo na taasisi za jamii. Kwa hiyo, falsafa na elimu hushirikiana katika kuunda namna watu wanavyofikiri, kuishi na kushiriki katika maendeleo ya jamii.

Mfano: Elimu inayosisitiza haki, usawa, uwajibikaji na kuheshimu tofauti inaweza kuchangia kujenga jamii yenye mshikamano na inayopinga ubaguzi.

4. MUHTASARI WA NAMNA ZA UHUSIANO

Namna ya uhusiano	Maelezo yake	Mfano wa kielimu
Falsafa huongoza malengo	Mitazamo kuhusu mtu na jamii bora huathiri malengo ya elimu.	Kukuza uwajibikaji na uraia mwema.

Namna ya uhusiano	Maelezo yake	Mfano wa kielimu
Falsafa huathiri mtaala	Thamani ya maarifa huathiri uchaguzi wa masomo na maudhui.	Kujumuisha sayansi, lugha, sanaa na stadi za kazi.
Falsafa huathiri mbinu	Imani kuhusu upatikanaji wa maarifa huongoza mbinu za kufundisha.	Uchunguzi na majaribio kwa kujifunza kupitia uzoefu.
Mitazamo kuhusu binadamu	Imani kuhusu asili na uwezo wa mtu huathiri matarajio na msaada wa kielimu.	Kutoa msaada kulingana na mahitaji ya mwanafunzi.
Elimu hujaribu mawazo ya falsafa	Utekelezaji wa elimu huonesha kama misingi inafaa katika mazingira halisi.	Kutathmini utekelezaji wa kazi za vikundi darasani.
Vyote huathiri jamii	Elimu hueneza au kuchochea mabadiliko ya mawazo, maadili na taasisi.	Kukuza haki, usawa na mshikamano.

5. MIFANO YA JUMLA KATIKA MAZINGIRA YA SHULE ZA TANZANIA

Mfano wa mazingira: Shule ya msingi inapopanga shughuli za kutunza mazingira, falsafa huongoza sababu ya kufundisha mada hiyo—kujenga uwajibikaji na utunzaji wa mazingira. Mtaala huainisha maudhui yanayohusu mazingira; mwalimu huchagua mbinu kama uchunguzi wa eneo la shule, majadiliano na mradi wa usafi; kisha tathmini huchunguza kama wanafunzi wamejenga maarifa na tabia iliyokusudiwa. Utekelezaji huo unaweza pia kuonesha changamoto zinazohitaji kuboresha mbinu au rasilimali.

Mfano wa usawa: Ikiwa msingi wa kifalsafa unathamini utu na haki, elimu inapaswa kutekeleza misingi hiyo kwa kuhakikisha wanafunzi wote wanapata nafasi ya kushiriki, bila kujali tofauti zao za uwezo, mazingira au mahitaji.

6. TOFAUTI YA NAFASI YA FALSAFA NA ELIMU

Falsafa na elimu vinategemeana lakini havina kazi zinazofanana kabisa. Falsafa hujikita zaidi katika kutafakari, kuchunguza na kutoa misingi au mwelekeo. Elimu hujikita katika kupanga na kutekeleza shughuli za kukuza maarifa, ujuzi na tabia. Tofauti hii haimaanishi kuwa kila moja inaweza kufanya kazi bila nyingine; inaonesha namna zinavyokamilishana.

7. HITIMISHO

Falsafa na elimu vina uhusiano wa karibu na wa kutegemeana. Falsafa hutoa misingi, imani na mitazamo inayoongoza malengo, mtaala, nadharia na mbinu za elimu. Elimu hutekeleza misingi hiyo katika ufundishaji, ujifunzaji, malezi na tathmini, na matokeo yake husaidia kutathmini kama mawazo ya kifalsafa yanafaa katika mazingira halisi. Vilevile, vyote viwili huathiri jamii na vinaweza kuchangia mabadiliko ya kijamii na kimaadili.

Kumbuka: Falsafa huelekeza elimu; elimu huweka mawazo hayo katika vitendo na kutoa uzoefu wa kuyatathmini. Huu ndio msingi mkuu wa kuelewa uhusiano wao.

REJEA

Taasisi ya Elimu Tanzania (TIE). *Falsafa ya Elimu na Maadili ya Ualimu.* Sura ya Kwanza: Falsafa ya Elimu, sehemu ya “Uhusiano kati ya falsafa na elimu”.

Taasisi ya Elimu Tanzania (TIE). (2023). *Muhtasari wa Somo la Falsafa na Maadili ya Ualimu, Stashahada ya Elimu ya Msingi.* Umahiri Mahususi 1.1: Kuchambua falsafa na misingi ya elimu.

Tanbihi: Maelezo yamepangwa upya kwa lugha rahisi ya kujifunzia. Mifano ya darasani imeongezwa kufafanua hoja za rejea; si nukuu za moja kwa moja kutoka TIE.